

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxíu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

La sufragània de Sant Andreu

La petita capella rural de Sant Andreu es troba situada al costat del mas Sant Andreu. És en aquest mas que en tenen cura i en guarden les claus. L'indret és a la banda de tramuntana del terme de Fals, en lloc fronterer amb el de Sant Mateu de Bages.

Des del punt de vista arquitectònic, es pot observar que la capella actual consta d'una sola nau feta en el segle XIV, aixecada sobre les parets de l'església romànica. Aquestes han estat posades al descobert modernament en fer-se la neteja de l'arrebossat interior i és on cal situar el portal vell que ara s'obre al cementiri. No hi ha absis, per bé que devia tenir-ne, però sí una ampliació en la cara frontal, posterior a la reforma gòtica. Va ser feta a imitació de l'estil romànic fins i tot amb volta de canó típica d'aquest art i campanar de doble espadanya per a dues campanes.

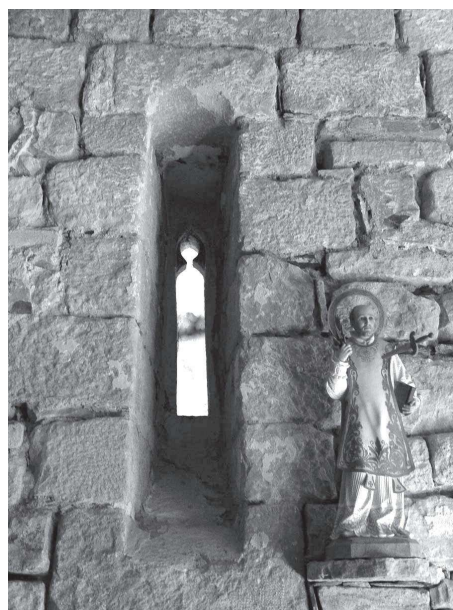
Al costat d'aquesta ampliació tardana, hi ha unes escales i la porta actual d'entrada amb una inscripció a la llinda que té inscrita la data de 1729. En una de les parets laterals, entre l'altar i el portal antic, hi ha una bonica finestra gòtica allargassada.

De l'antiga construcció romànica en queda una pedra en arc monolític, pertanyent a la part superior d'una finestra, que fou aprofitada en una paret lateral, fent de suport a la pica. En la cara frontal i resseguint l'arc de mig punt que presenta la pedra, hi ha una incisió en semicercle, que fou esculpida com a element decoratiu.

La capella actual està en bon estat de conservació, gràcies a les darreres obres de restauració, que van ser realitzades a la dècada del 1980 a iniciativa de Florenci Carné, l'amo del mas Sant Andreu. Es va repicar l'arrebossat de les parets interiors, fins a deixar la pedra nua, i es va cobrir la teulada de lloses amb teula. També va fer fondre una campana, batejada amb el nom d'Eudalda, com la filla del Florenci.

Adossat a la capella hi ha el vell cementiri, amb alguns nínxols moderns, on s'hi enterren les persones de les cases del districte.

La primera vegada que surt documentada l'església de Sant Andreu és el 3 de maig de l'any 1221, quan el senyors de Cardona van cedir un alou en aquest lloc al monestir de Santa Maria de l'Estany, encara que en el llibre "Història de les Comarques de Catalunya" s'afirma que això va ser el 1196. En l'acta de consagració de Santa Maria de Caselles, el 1235, s'esmenta la parròquia de "S. Andree de Cumbalonga". Comallonga era probablement el nom que rebia la zona, nom que va adoptar un mas situat a prop de l'església, però ja dins del terme de Sant Mateu. Al segle XIV l'església es va dir sempre **Sant Andreu de Fals**. En aquesta època pertanyien a la parròquia els masos Sant Andreu, Canet, Soler Reig i Rovira. El 1409 apareix el mas Canet de la parròquia de **Sant Andreu de Bages**, denominació que encara es mantenia el 1461. En els testaments que feien els pagesos d'aquest veral demanaven ser enterrats al cementi de l'església i no s'oblidaven de les almoines al patró sant Andreu, com per

Finestral gòtic

Sant Andreu (gravat de Vidal Orive)

exemple els 6 diners que va deixar la dona Rovireta de Sant Andreu el 1461 o els 2 sous que va deixar Bartomeu Rovira un any més tard. Fins el 1481, com a mínim, les cases eren adscrites a la parròquia independent, però a partir de 1515 ja consta que són de la parròquia de Sant Mateu. Així doncs, Sant Andreu va ser degradada a la condició d'església agregada o sufragània.

De l'església en concret, no n'hem trobat notícies abans del 13 de maig de 1426, quan es va signar el contracte que reproduïm a continuació:

En nom de deu, capitols fets entre mestrer johan de tres vichs, ciutada de barcelona, mestre de senys, duna part, e en pere de sent andreu e en jacme canet, en nom lur, e en bartomeu ça rovira de parroquia de sent andreu del terma de falchs, e dels altres parroquians de la dita parroquia, de la part altra, sobrer un seny feedor per lo dit mestre a ops de la esgleya de la dita parroquia de sent andreu. Primerament lo dit mestrer johan promet fer lo dit seny als dits parroquians a ops de la dita esgleya de pes de un quintar e vint lliures, bo net e ben sonant, daci per tot lo mes de juny prop vinent, en lo qual quintar e vint lliures son compres tres roves e cinch lliures que pesa lo seny trencat que los dits parroquians han liurat al dit mestrer, lo qual seny fara a ses messions e fara portar dins lo dit temps en la ciutat de manresa (...)

S'entén perfectament en el català de l'època que els parroquians van encarregar una campana nova (seny) per la capella, al mestre Joan de Tres Vichs, fonedor de campanes de la ciutat de Barcelona. Els fonadors de campanes s'encarregaven de fer un motlle amb la forma de la campana i omplir-lo amb bronze fos. Al bronze hi afegien un xic de plata per millorar la sonoritat o dring de la campana. Segons el contracte, el preu pactat va ser de 8 florins d'or, la meitat pagat el dia de sant Bartomeu, i l'altra meitat, el dia de la fira de Cardona.

El 1681, essent Joan Gras l'obrer encarregat de l'administració de l'església, es va fer un contracte per daurar i pintar el retaule de sant Andreu que adornava l'altar major. El preu de la feina es va pactar en 100 lliures, pagades a terminis. L'octubre de 1681 el pintor Mateu Merera va signar amb la pròpia lletra un pagament de 26 lliures, mentre que el pagament de 25 lliures fet el gener de 1688 porta a sota la signatura de Mateo Fernades de Morera.

A finals de 1693 es va produir el relleu entre els priors

Miquel Comallonga i Josep Bastardes. A l'hora de passar comptes de l'administració, el primer va declarar que s'havia gastat 31 lliures i 3 sous per fer arreglar la teulada i emblanquinar l'interior de l'església. Els diners s'havien esmerçat en jornals de mestres i manobres, i en comprar guix i calç.

Les obres que es feien a l'església tenien molt de mèrit, perquè la parròquia de Sant Andreu era poc extensa. Segons una relació recollida en el llibre de l'Obra, el 1693 constava de sis cases, algunes del terme de Sant Mateu, altres de Fals; el mas de la Rovira, el mas de Sant Andreu, el mas Canet, que llavors pertanyia a Bastardes, el mas rònc Soler Reix o Reig, que pertanyia al Junyent de Camps, el Maset, una masoveria de Bastardes, i el mas rònc Llenques, propietat del mas Comallonga de Sant Mateu. Cada propietari feia una contribució anual de sis quartans d'ordi, que en total sumava 3 quarteres i 3 quartans, una renda ben migrada.

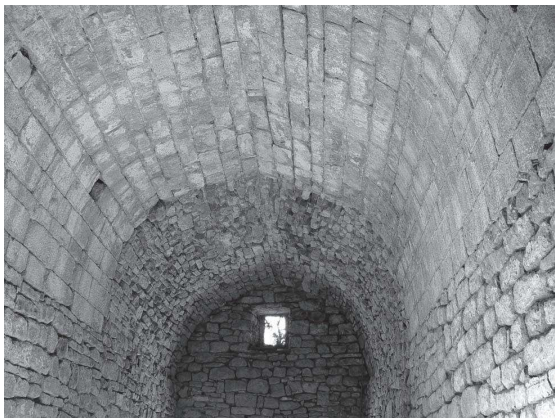
El 1694 l'obrer Bartomeu Fontanet es va vendre l'ordi recollit i va ingressar 5 lliures i 8 sous a la caixeta. Aquell any també es van arrebregar 50 lliures de pa al bací de les almoines, que un cop venut, va suposar un ingrés de 2 lliures i 14 sous més.

El bisbe de Vic Antoni Pascual es va interessar per la capella durant la visita pastoral que va fer a la parròquia de Sant Mateu l'octubre de 1693.

En el seu informe va remarcar que a la capella no hi havia pica baptismal, i que el rector hi deia missa un diumenge sí i un altre no. Al districte de la sufragània hi havia només quatre cases habitades, les quals elegien dos Obrers o Priors, que es renovaven cada any. Va instar als Obrers que fessin adobar les parets i la teulada de l'edifici, que presentaven deficiències. En respecte al culte va redactar el següent escrit: *Manam als obrers de la Iglesia de St Andreu que sobre lo altar fassen fer un sacrariet capaz per tenir lo calçer, reservat sobre uns corporals y ara, després que lo rector ha çelebrat la Missa matinal, y peraque lo sacrariet no ocupe gran part del altar, lo encaixarán dins la grada, tallantla a proporcio del sacrariet; la ara que está en lo altar, per esser petita, se pose dins lo sacrariet y se prenga una altra major, la qual cuberta de tela blanca se encaixará en son lloch; faran una alba y un amito y estola y manible per la casulla negra, uns corporals y dos purificadors, dos bolsas de corporals que vingan a tenir los colors blanch, vermell, vert, morat y negre; y fassen aplatat*

Terra de rajoles de la sagristia

Volta de l'església

la patena; y en lo calaix del diner de la obra posen una post mitjera, pera que en una part se posen las charitats de la obra, y en altra las de las animas (...)

Per acontentar als feligresos de la sufragània, el Bisbe va concedir 40 dies d'indulgència als qui resessin un parenostre i una avemaria davant de la imatge de sant Andreu.

En la visita de 1711 es va dir als priors que s'espavilessin per cobrar l'ordi dels delmes, ja que hi havia alguna casa que feia tres anys que no pagava. En la visita de 1725, se'ls va ordenar que adobessin les parets interiors de l'església, que compressin un faristol, una creu per l'altar, una casulla, i que possessin un pany nou a la sagristia, perquè el rector la pogués deixar tancada amb clau.

El 1735 se'ls va encarregar fer daurar la patena i posar una planxeta d'aram sota el peu del calze, per tal que no s'acabés d'espatllar. Per evitar que la humitat podrís les tovalles de fil, el visitador va suggerir que possessin sobre l'altar un parell de posts de fusta, i que protegissin les tovalles bones amb un drap de bri, tenyit d'un color discret. Per la sagristia havien de comprar un càntir i una tovallola, per poder-se rentar les mans el sacerdot. També els va dir que adobessin el mur del fossar i el pany de la porta.

En el llibre on els priors apuntaven les despeses hi trobem que el 1725 Salvador Bastades va comprar una corda nova per la campana i va pagar 1 lliura "per lo gasto del mestre per trencar la pedra per fer lo portal". El 1727 es van pagar 93 jornals de paleta per construir la capella, a més de materials com llates o els golfos de la porta. La primera fase de les obres deuria finalitzar el 1729, l'any que figura gravat en la llinda de l'entrada. Però no estava acabada del tot, perquè el 1730 es van comprar teules i bigues de fusta, i el 1734 es van pagar 86 quarteres de

calç i vuit dies de paleta pels treballs d'edificar el cor, i també 11 dies de fuster per la construcció dels bancs. El 1763 es va escaure que l'obrer era l'Urbici Bastades, qui va subministrar fusta dels seus boscos i va fer-se càrrec de la manutenció dels treballadors que van reformar la sagristia. Aquesta dada s'avé amb la dada que mostra la llinda de la sagristia.

El 1771, el bisbe fra Sarmentero va encarregar un estudi per veure si alguna de les sufragànies de la diòcesi de Vic podia convertir-se en parròquia. L'informe sobre l'església de Sant Andreu va ser decebedor en aquest sentit. La sufragània donava servei a dues cases, una al costat mateix i l'altre a un quart d'hora de distància, amb un total de 20 feligresos. El valor de les rendes era de només 20 lliures a l'any. Per anar a la seu de la parròquia calia caminar tres quarts d'hora per un camí dolent i travessar tres torrents fins arribar a Sant Cristòfol de Figuera, una altra sufragània, i d'allà fer tres quarts d'hora més de camí fins arribar a Sant Mateu. Quan es va demanar als parroquians si estaven disposats a construir una casa per a viure-hi un capellà resident, aquests van contestar que no, que com estaven, ja estaven prou bé.

Les notícies sobre la capella durant els segles XIX i XX són molt escasses i irrellevants.

Benedicció de la campana "Eudalda"

Val a dir que una part de les informacions d'aquest article provenen del llibre *El romànic del Bages*, publicat per l'autor manresà i col·laborador d'aquesta revista Francesc Villegas i Martínez, així com de la ressenya de la capella que apareix en el volum V de l'obra *Catalunya Romànica*. El dibuix a la ploma que il·lustra l'article és de Vidal Orive. Agraïm també la col·laboració a l'historiador Jaume Plans, que ens va facilitar una còpia del contracte de la campana.